

ATMIŅU LIECĪBU PAR PADOMJU PERIODU NOZĪME MŪSDIENU JAUNIEŠU IZPRATNĒ PAR VĒSTURI *THE IMPORTANCE OF MEMORIAL TESTIMONY OF THE SOVIET PERIOD IN THE UNDERSTANDING OF HISTORY*

Inese Brīvere

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, Mg paed., Mg.hist., pētniece, medikiesi@inbox.lv, Rēzekne, Latvija

Sandis Sprudzāns

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, ssprudzans@gmail.com, Rēzekne, Latvija

---

Abstract. *The reason for writing the article is related to RTA student S. Sprudzāns 2020 conduct a survey on memories of life in the LSSR. 72 respondents - the youth of the city of Ludza - took part in it, revealing their trust in the sources of memories. It turned out that in matters of Soviet times, they trusted parents, grandparents, relatives, acquaintances and experts the most and least trusted teachers. Therefore, there was an interest in finding out what the testimonies of memories mean to young people, how historical events are revealed and how it helps to understand the Soviet era, why the level of trust in them is much higher than the official level - expressed in educational institutions.*

Keywords: *Soviet times, testimonies of memories, youth.*

Ievads

Latvijas valsts politiskie, ekonomiskie un sociālie procesi šobrīd saistāmi ar 21.gs. esošajām iespējām, piemēram, Latvijas integrāciju Eiropas savienības un NATO organizācijās, taču vēl nesenā pagātnē tiem bija kopīgi ar PSRS mērķi. Gandrīz 50 gadus Latvijas valsts bija okupācijas stāvoklī. 20.gs.otrās puses Latvijas vēsturi pieņemts saistīt ar padomju laikiem. Pēc Latvijas valsts neatkarības atjaunošanas svarīgs faktors bija vēstures avotu krājumu un arhīvu atgūšana, saistībā ar Latvijas vēstures notikumiem, jo iepriekš nebija iespēju izpētīt un analizēt daudzus vēstures avotus.

Par šādām un līdzīgām no varas pārstāvjiem slēptām vai ar tai pieņemamiem lozungiem maskētām darbībām iepriekšējo desmitgažu apstākļos saglabājās neliels dokumentālu liecību apjoms, kas jaunāko paaudžu pārstāvjiem var radīt maldīgu priekšstatu gan par dzīvi okupācijas laikā, gan par komunistisko ideoloģiju vispār (*Eglīte, Strods, 2002*).

Šī raksta tapšanas iemesls ir saistīts ar Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijas (turpmāk – RTA) studenta S. Sprudzāna vietnē *google.com* 2020.gadā veiktu aptauju par atmiņām par dzīvi LPSR, kurā piedalījās 72 respondenti – Ludzas pilsētas jaunieši – un kas atklāja, kāda ir šo jauniešu uzticēšanās atmiņu avotiem. Respondenti norādīja, ka visvairāk viņi uzticas vecākiem, vecvecākiem, radniekiem, paziņām un ekspertiem u. tml., bet vismazāk – skolotājiem. Domājams, tas saistīts ar to, ka dzīvās vēstures atmiņas tiek uztvertas sākumā emocionāli, bet pēc tam - ar prātu. Tieši tās jaunietim ļauj cilvēciski izprast savu priekšgājēju, senču dzīves gājumu, cilvēka dzīvi no malas, kā arī liek pašam šodien palūkoties uz savu nākotni.

Tāpēc radās interese noskaidrot, kā atmiņu liecības jauniešiem atklāj vēstures notikumus un kā palīdz izprast padomju laiku, kāpēc uzticības līmenis tām ir krietni augstāks par oficiālo – mācību iestādēs pausto.

Aptaujātie atzīmēja (sk. 1. attēlu), ka bija interesanti uzzināt konkrēta cilvēka viedokli par padomju laiku un salīdzināt to ar mācību grāmatu saturu, kas, kā izrādījās, ne visai atbilst viens otram. Jaunieši pārsvarā uzticas vai nu zinātniekiem (44,4 %), vai nu vecākiem un radiem (44,4 %), kas norāda ka dzīvesstāsti pierāda, ka gan padomju gados, gan arī šodien līdzās pastāvēja antagonistiska attieksme pret realitāti, dažādi viedokļi par vienu un to pašu jomu. Tostarp tika izcelts, ka, piemēram,

autobiogrāfiskā atmiņa relatīvi labi saglabā izteikti negatīvus emocionālus notikumus, bieži skar konfliktus un aizvainojumu, lielā mērā saistāma ar sadzīves ikdienišķām niansēm. Ģimenes locekļu atmiņu vēstījumā jūtama arī padomju laikā izlasīto grāmatu, noskatīto mākslas filmu un teātra izrāžu ietekme.

Kuriem atmiņu avotiem par padomju laikiem jūs uzticētos visvairāk?

72 atbildes

1.attēls. Skolēnu uzticēšanās avotiem par padomju laikiem

Dotā situācija atklāj, kāpēc svarīga loma kaut vai nesenās vēstures jautājumu izpratnē ir atmiņu liecībām. Jo, kā izrādās, publiskajā telpā paustais un aculiecinieku minētais ne katreiz ir viens un tas pats. Te jāsaprot, ka skolotājs ne katreiz pauž savu personisko viedokli, bet māca atbilstoši mācību programmai. Neskatoties, ka atmiņu liecībām par dzīvi PSRS ir liela subjektivitāte, tās būtiski palielina informācijas daudzumu un daudzveidību, nodrošina maksimāli objektīvu secinājumu un jaunu zināšanu veidošanos. Jauniešiem aizvien aktuāls paliek jautājums, kāpēc kaut kas notiek tā un ne savādāk un kur meklēt objektīvu informāciju, pēc kādiem kritērijiem to atlasīt, lai izprastu, kas tad īsti padomju gados ir bijis un kā sabiedrība jutusies? Tas arī ir pētāmais jautājums. Raksta **mērķis** ir analizēt atmiņu liecību nozīmi mūsdienu jauniešu izpratnē par vēsturi, raksturojot atmiņas kā vēstures avotus un vēstures pētīšanas pieejas, balstot pētījumu uz **diskursa un retrospektīvās analīzes** metodi.

Atmiņas nozīmi industrializētās rietumu kultūrās var redzēt aktivitātēs, kuras pieaugušie organizē un sagaida no bērniem. Bērnu, tad jauniešu aicina pastāstīt, piemēram, ko viņi šodien darīja. Tā bērni piedalās “kopīgošanā” vai “rāda un stāsta” pa apli, kur katrs pēc kārtas bilst, piemēram, ko darījis. Jau no skolas sākuma bērniem tiek paredzēts sacerēt domrakstus par vasaras brīvlaikā paveikto un uzrakstīt autobiogrāfiju, jo būt personai to jau arī nozīmē - veidot stāstu, ko pastāstīt par savu pieredzi, un šie stāsti palīdz noteikt, kas cilvēks ir (*Fivush, 2019*). Tieši tāpēc ir svarīgi iesaistīt jauniešus atmiņu liecību pētīšanā, jo tad viņi izpratīs, kā tad īsti vēsture skar mūs katru.

Atmiņas kā vēstures avoti

Vēstures zinātne balstās uz avotiem, tie ir fakti, kas ļauj izvirzīt noteiktus secinājumus. Jauniešiem nākas saskarties ar dažādiem vēstures avotu veidiem, tomēr ne visi izprot to būtību un kontekstu. Mūsdienās publiskajā telpā daudz runājot, piemēram, par padomju laikiem, jāapzinās, ka jo īpaši ir iespēja izmantot plašu mutvārdu vēstures avotu klāstu, jo īpaši tā saucamo konkrētu cilvēku *atmiņu, autobiogrāfiju, dzīvesstāstu* u.tml. liecības. Jauniešiem, kā izrādās, ir arī interese piedalīties šādu liecību pirmreizējos atklājumos, piemēram, veicot interviju ar cilvēku, kurš spēj un vēlas sniegt nepieciešamo informāciju. Tādējādi mūsdienās tā ir iespēja pašiem kļūt par pētniekiem un zinātniekiem, pašiem veikt secinājumus.

Nesenā vēsture bieži tiek politizēta un izmantota propagandas nolūkos. Sevišķi raksturīgi tas bija laika posmā pēc Otrā pasaules kara Padomju Savienībā un sociālistiskajās valstīs, tur atspoguļojot marksisma – ļeņinisma pamatnostādnes. Savukārt vācot atmiņu liecības, jāreķinās ar autobiogrāfisko atmiņu, kas ir unikāla sistēma, kas integrē atmiņas par iepriekšējo pieredzi visaptverošā stāstījumā. Autobiogrāfiskā atmiņa pakāpeniski veidojas bērnībā un pusaudža gados, ir atkarīga no nepārtrauktas, subjektīvas sevis izjūtas. Tā top īpašos sociālajos un kultūras kontekstos, atsauc pieredzētos notikumus,

lai izveidotu personīgo vēsturi. Īsāk sakot, autobiogrāfiskā atmiņa ir atmiņa par sevi, kas mijiedarbojas ar citiem, kalpojot gan īstermiņa, gan ilgtermiņa mērķiem. Spēja radīt autobiogrāfiju, personības vēsturi, kas ir nepārtraukta laikā, ar konkrētiem notikumiem, kas saistīti gan savā starpā, gan tagadnē, ir sarežģīta prasme, kas balstās uz vairākiem komponentiem, tostarp subjektīvo apziņu. Tā indivīdi kultūrā veido kopīgu realitātes atspoguļojumu. Kultūras tiek organizētas tā, ka bērni tiek iepazīstināti ar piemērotām uzvedības formām, piedaloties pieaugušo strukturētās aktivitātēs. Kultūras nosaka, kuras prasmes tiek uzskatītas par kritiskām, kas nepieciešamas, lai būtu kompetents šīs kultūras dalībnieks, un organizē aktivitātes tā, lai bērni tiktu iesaistīti šajās prasmju kopās. Lai gan visi normāli funkcionējošie indivīdi spēj atsaukt atmiņā iepriekšējo pieredzi, autobiogrāfiskā atmiņa ir sociāli un kulturāli mainīga un empīriski saistīta ar dalību īpašās sabiedriskās aktivitātēs. Daudzkomponentu prasmes, kurām katrai ir sava sarežģītā attīstības vēsture, saplūst pusaudža gados un agrā pieaugušā vecumā, veidojot sakarīgu dzīves stāstījumu, kas ir autobiogrāfiskās atmiņas kodols. Visbeidzot, jautājums par to, kāpēc autobiogrāfiskā atmiņa vispār attīstās, rada jautājumus par atmiņas un sevis krustojumiem un par to, kā cilvēki piedod jēgu savai dzīvei (*Fivush, 2019*).

Vēstures pētišanas pieejas

Visas pasaules sabiedrības fundamentu veido atmiņas. Tās atklāj cilvēces pieredzi, ļauj rīkoties nākotnē. Ir neiespējami pastāvēt bez atmiņām, tās veido gan pašu cilvēku kā personību, gan sabiedrību kopumā. Atmiņa ir saikne starp pagātņi, tagadni un nākotni, un tai ir būtiska nozīme personas identitātē. Kad atceras iepriekšējo pieredzi, kaut arī tā ne vienmēr ir precīza, tā nosaka, kā sabiedrība reaģē uz tagadnes notikumiem, pieņemot lēmumus par nākotni.

Intervējot laikabiedrus, jaunieši atskārst, ka jebkura cilvēka rīcību vienmēr ietekmē tas, ko viņš atceras. Atmiņa ietver daudzveidīgu pieredzi – daži ir katra cilvēka personīgie, neatkārtojamie pārdzīvojumi, bet citi ir atmiņas par notikumiem pasaulē, kas skar visus; dažas atmiņas ir par faktiem vai uzskatiem, kas saistās ar personīgo pieredzi (*Borns, Ruso, 2001*). Sākot ar sevi, jauniem cilvēkiem saprotamāki kļūst citi.

Šobrīd plašajā zinātniski pētnieciskajā vidē, skaidrojot atmiņu jēdzienu, jāsaskaras ar jēdziena skaidrojuma plašu izvēli:

- atmiņa ir aktīvs, konstruktīvs process, kas ietver informācijas kodēšanu un atkodēšanu, jaunas informācijas saistīšanu ar agrākajām atmiņām un secinājumu izdarīšanu par informācijas nozīmi (*Borns, Ruso, 2001*);
- dažas atmiņas katru reizi, kad tās tiek atsauktas, ir “jāapvieno”. Atceroties kaut ko, šī atmiņa uz laiku ļauj nostiprināties, vājināties vai kā citādi mainīties (*Greshko, 2019*);
- atmiņa nav fiksēta lieta, kas glabājas smadzenēs, bet drīzāk ir ķīmisks process starp neironiem, kas nav statisks. Turklāt informācijas tehnoloģiju attīstība mūsu atmiņas izpratni virza jaunos virzienos. Šaurāka atmiņas definīcija kā pieredzes glabāšana smadzenēs arvien vairāk ir pretrunā ar paplašinātu definīciju, kas atzīst šos sasniegumus. Šodien vairs nav jautājums, cik daudz atmiņu mums varētu būt, bet gan - kā milzīgais atmiņas daudzums, ko mēs ikdienā apstrādājam, tiek integrēts izziņā (*Zlotnik, Vansintjan, 2019*).

Izriet, ka tieši mūsdienās – informācijas un tehnoloģiju laikmetā - *atmiņas* kā cilvēka visas dzīves laikā iegūtās zināšanas un pieredze, attīstības process un cilvēka identitāte saskaras ar iepriekš nepieredzēti lielas informācijas daudzumu, kas tiek atlasīta, jo veido katra indivīda izziņu. Tas ir īpaši svarīgi šobrīd, jo konkrēti latviešu identitāte pēcpadomju periodā ir piedzīvojusi būtisku satura un jēgas transformāciju. Darbojoties jebkurā sadzīves jomā, cilvēks izmanto iepriekš gūto pieredzi, attīsta jaunu, rezultātā veidojot raksturīpašības, kas ietekmē identitāti. PSRS sabrukums un Latvijas valsts atjaunošana radīja daudzas sociālā statusa un aroda pārmaiņas, kas iespaidoja cilvēku individuālās un kolektīvās identitātes, atklājoties tām, piemēram, atmiņās. Antropoloģe Vieda Skultāne atzīmē, ka latviešu atmiņu stāsti apliecina, ka šie tik ļoti daudzus cilvēkus skārušie, viņu dzīves izārdošie notikumi vieno personisko un kolektīvo pieredzi (*Skultans, 1998*), kas ir svarīgi mūsdienu jaunākajai paaudzei, kas pati nav bijusi lieciniece, piemēram, padomju gadiem.

Mutvārdu vēstures liecībām ir ļoti būtiska nozīme dažādos līmeņos. Šodien to izmanto humanitārajās, sociālajās zinātnēs u.c. Parasti katrai nozarei – antropoloģijai, socioloģijai, folkloristikai utt. – ir atšķirīgs viedoklis par mutvārdu vēsturi kā avotu. Tā kā arī subjektīvas atmiņas veido mutvārdu vēstures krājumu, šodien Latvijas vēstures pētnieki aizvien turpina tās apkopot, kas savukārt jauniešiem šķiet īpaši vērtīgi, jo arī viņi var piedalīties šajā procesā. Piemēram, 2019. gada 31. oktobrī Feimaņu kultūras namā notika tematisks pasākums “Vēstures lappusēs ierakstīts pēckara, kolhozu un sovhozu laiks” (Ulase, 2019). Tā ietvaros Feimaņu pagasta bibliotēkas darbinieki tika aicinājuši jauniešus vākt stāstus par Feimaņu vēsturi, iedzīvotājiem, notikumi šīs atmiņas apkopotu. Savukārt RTA lietišķās vēstures studiju programmas studenti arī tika piedalījušies atmiņu par deportācijām savākšanā, kas arī ir apkopotas ar nosaukumu “Politiski represēto dzīvesstāsti Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijas Mutvārdu vēstures arhīvā” un klajā iznāca 2021.gadā.

Mikrovēsturē mutvārdu vēstures liecības pētījumos tiek pielietotas samērā bieži. Aculiecinieku intervijas palīdz saprast, kā vēstures notikumus izprata katra perioda sabiedrība (Bleiere, 2020). Piemēram, amerikāņu vēsturnieks Kristofers Braunings (*Christopher Robert Browning*) 1992. gadā publicēto grāmatu “Parastie cilvēki: 101. rezerves policijas bataljons” (*Ordinary Men: Reserve Police Battallion 101*) balstījis tieši uz intervijām no ierindas izpildītāju viedokļa ar šai bataljonā dienējušajiem karavīriem, atklājot jaunu pieeju holokausta pētījumos.

Ne vienmēr jaunās pieejas guva pētnieku atbalstu. 80. gados Vācijā izvērtās asa diskusija par tām, akcentējot, ka vēstures pētījumiem jāiekļaujas stingros konceptuālos un analītiskos ietvaros. Vēstures pētniecības un ideoloģiskās tradīcijas atklāja nozīmīgas pieeju un viedokļu atšķirības mikrovēstures piekritēju vidū. Izskanēja, ka tradicionālā politiskā vēsture, kas vēstī vien par ievērojamākajiem procesiem un personībām, nav objektīva un viennozīmīga. Šobrīd ir skaidrs, ka mutvārdu vēstures un arī mikrovēstures pētījumi vienādi prasa plašāku vēsturisko kontekstu (Bleiere, 2020).

Pirmkārt, mutvārdu vēstures liecībās dzīvesstāstu vācēji runā galvenokārt ar personām, kuru stāsti neparādās vēstures grāmatās. Viņu pieredze sniedz vēsturē jau zināmiem notikumiem kā nianse, tā arī papildus nezināmus faktus, un vērtējumi dažkārt atšķiras no oficiālā politiķu, preses, un sabiedrības viedokļa. Otrkārt, mutvārdu vēstures atmiņām ir psiholoģiska ietekme, tā iespaido pašu stāstītāju un arī klausītāju. Dzīvesstāsta izstāstīšana, piemēram, deportēto gadījumā, palīdz saprast arī šodien, ļauj stāstītājam atgūt līdzsvaru. Treškārt, dzīvesstāsti palīdz atšķirīgu kopienu pārstāvjiem, piemēram, Latvijas un diasporas latviešiem saprast vienu otru, redzēt otra piedzīvoto un izjusto uzskatāmāk, jo, piemēram, 1944.gadā emigrējušo latviešu un LPSR palikušo viedoklis par kara un pēckara dzīvi, vērtībām, sabiedrības un katra indivīda iespējām drīzāk ir atšķirīgs nekā līdzīgs.

Pols Tomsons pasvītro, ka mutvārdu vēsture nav tikai jaunatklājums, bet tā ir arī nozares renesanse, kas vēstures zinātnei dod nākotni un kura nav atkarīga tikai no papīra dokumenta kulturālās vērtības (Thompson, 2000).

Vēstures avotu parasti formulē kā pagātnes pieminekļus, realizētos cilvēka psihes darbības produktus, kas liecina par cilvēka nozīmi vēsturē un atspoguļo reālus dzīves notikumus. Vēstures avots ir jebkura parādība, kuru var izmantot pagātnes kultūras un sabiedrības izpētē, vēstures avotam jābūt neatkarīgam no pētnieka, respektīvi, tā izpētes procedūra nedrīkst ietekmēt avota īpašības. Vēstures avotam raksturīga ir arī stabilitāte, kas ļauj to vairākkārtīgi izmantot. Un, visbeidzot, avotam jābūt novērojamam. Turklāt noteikts izpētes objekts par avotu kļūst tikai pētniecības gaitā. Mutvārdu atmiņas ir specifiskas un svarīgi ir apzināties ne tikai laiku, par ko stāsta teicējs, bet arī laiku, kad šis avots tapis. Domājams, tas spēj dot vairāk informācijas nevis par noteiktiem vēstures notikumiem, bet par to, kā par šiem vēstures notikumiem reflektē avota pierakstīšanas laikā. Šajā ziņā avotu ietekmē gan individuālie, gan objektīvie apstākļi (Zellis, 2019).

Biogrāfiskā pieeja tiek saukta arī par dzīvesstāstu, dzīves vēsturi, mutvārdu vēsturi, naratīva pieeju, arī par biogrāfisko metodi. Biogrāfiskā pieeja ir nozīmīgs teorētisks un metodoloģisks virziens vairākās sociālajās un humanitārajās zinātnēs, tomēr neveido atsevišķu apakšnozari nevienā no tām. Šajā pieejā tiek pieņemts, ka biogrāfija palīdz labāk saprast mijiedarbību starp cilvēka dzīvi, sociālajām struktūrām, vēsturiskajiem notikumiem un kultūras telpu. Biogrāfiskās pieejas īpašā loma ir saistīt notikumu mikrosociālo līmeni ar makrostruktūrām (piemēram, ekonomiku) un institūcijām, turklāt

skatot sociālo pārmaiņu procesus ilgākā laika periodā un pieņemot, ka cilvēks ir arī aktīvs pārmaiņu dalībnieks un veidotājs. Biogrāfiskajos pētījumos tiek uzsvērta gan katra cilvēka neatkārtojamība, gan indivīda mainīgās kultūras un sociālās attiecības.

Biogrāfiskā pieeja tiek pamatota atziņā, ka nevar saprast sabiedrību, nesaprotot atsevišķos cilvēkus, kuri to veido. Socioloģijā un kultūras antropoloģijā visā 20. gs. uzskatīts, ka cilvēku dzīves un pieredzes stāsti ir kā logs, kas sniedz ieskatu kādas sabiedrības vai sociālas grupas vērtībās, struktūrā. Socioloģijā uzmanība tika pievērsta dominējošā sabiedrībā marginalizētām grupām (trūcīgiem cilvēkiem, strādniekiem, imigrantiem, etniskajām minoritātēm), sociālajā antropoloģijā – pirmsrakstu sabiedrībām un eksotiskajiem citiem. Vēstures izpētē pēc Otrā pasaules kara mutvārdu liecības interesēja, lai pētītu notikumus, par kuriem trūkst rakstītu dokumentāru avotu (piemēram, pretošanās kustību). Biogrāfiskā pieeja arī vēstures pētījumos ienes jaunas pētījumu tēmas – ikdienas vēstures izpēti un līdz šim apspiestu vai marginalizētu sociālo grupu vēstures izpēti (pievēršot uzmanību sievietēm, bērniem, strādniekiem, melnādainiem, homoseksuāļiem un citām oficiālajā vēstures diskursā nepārstāvētām grupām). Franču sociologs Pjērs Burdjē (Pierre Bourdieu) pamatoja, ka biogrāfijas var lietot pētījumos tādēļ, ka katrs reprezentē sociālo grupu, kurai pieder. Individuālie dzīves stāsti labāk nekā citi dati parāda sabiedrības struktūru lomu un ļauj izprast cilvēku rīcībspējas robežas un pielāgošanos nepārtraukti notiekošajām pārmaiņām (Bela, 2020).

Biogrāfiskajā pieejā metodoloģija ir veidojusies vairāku disciplīnu saskarsmē. Pētījumos tiek izmantoti dažādi personiskie dokumenti, kas dabiski rodas ikdienas dzīvē – vēstulēs, autobiogrāfijās, dienasgrāmatās, fotogrāfijās un citos vizuālos materiālos. Tomēr visplašāk tiek lietoti pētnieka vākti dati – *dzīvesstāsta intervijas, mutvārdu vēstures intervijas, dziļās intervijas, pēc pētnieka ierosinājuma rakstītas autobiogrāfijas*. Dzīvesstāsta interviju raksturīgi sākt ar plašu un atvērtu jautājumu: “Lūdzu, pastāstiet man visu par savu dzīvi”, uzmanīgi klausoties, lai neietekmētu stāstījuma gaitu. Pētniekam ir svarīgi ne tikai dzīves notikumi, bet arī stāstītāja izvēles – kā tiek veidots stāsts, kādi notikumi tiek iekļauti, kā tie tiek izkārtoti, tāpēc jāatturas no jautājumiem, kas ievirza vai maina stāstījuma gaitu. Tiek pieņemts, ka tieši stāstītāja izvēles atsedz kultūras modeļu klātbūtni stāstījumā. Dzīvesstāsta interviju pamatā izmanto, strādājot konstruktīvisma un naratīvajā pieejā. Mutvārdu vēstures interviju savukārt veido iepriekš rūpīgi pārdomāti jautājumi, kas palīdz detalizēti noskaidrot pieredzi par kādu notikumu, dzīves posmu vai tēmu. Mutvārdu vēstures intervija arī var aptvert visu dzīvi. Tajā svarīgi iegūt stāstus, izvērstus un detalizētus pieredzes aprakstus. Mutvārdu vēstures interviju pamatā izmanto, strādājot reālisma un neopozitīvisma pieejās. Gan dzīvesstāsta, gan mutvārdu vēstures intervijām ir raksturīgs liels datu apjoms un intervijas ierakstīšana vairākos seansos. Rakstītajā tekstā ir vairāk pašcenzūras un formalizēta materiāla klātbūtnes, kā arī pētniekam ir mazāka kontrole par dalībnieku izvēli (Bela, 2020).

Starp šīm un citām vēstures pētīšanas pieejām būtiska kļūst *pašiesaistīšanās*. Lai strādātu ar avotiem, jāizprot, kā top pieredze un viedoklis par atsevišķiem vēsturiskiem jautājumiem. Būtiski saprast, ka padomju laika tematika ir salīdzinoši nesens vēstures posma, tādējādi pētniekiem, tostarp jauniešiem, ir iespēja saņemt dažādas liecības, kas nāk no pirmavotiem nesagrozītā veidolā. Šobrīd pašsaprotami, ka vairums no jauniešu vecākiem, vecvecākiem vai radniekiem un paziņām ir dzīvojuši PSRS un spēj dalīties atmiņās, sajūtās, tādējādi tā var saskarties ar dzīvu vēsturi un paši izdarīt secinājumus. Intervijas metode šobrīd it īpaši lieti noder noskaidrojot, piemēram, 1991.gada barikāžu laika notikumus, kam tikko apritējuši 30 gadi u.tml.

Secinājumi

Balstoties uz aptaujas datiem secināms, ka lielākā daļa jauniešu pietiekami labi izprot, kas ir atmiņu liecības, uzsverot, ka tā ir atmiņu notikumu gaita. Uzticība tām ir saistīta ar šī avota klātesamību pašu jauniešu kā intervētāju dzīvē un ar aptaujāto personu atvērtību, gatavību dalīties viedoklī. Aptaujājot aculiecinieku par to vai citu vēstures notikumu, jauniem cilvēkiem veidojas nevis formāla attieksme pret dzirdētajiem faktiem, bet gan emocionāla, ar paša vai ģimenes locekļu saistīta, subjektīva stabila pārlicība par dzirdēto, jo laikabiedru dzīvesstāsti, atmiņas ne tikai atklāj vēsturi kā tādu, bet arī audzina. Turklāt atmiņas ne vienmēr balstās uz cilvēku pašu pieredzi, bet arī uz citiem avotiem, piemēram, fotogrāfijām vai ģimenes locekļa stāstījumu. Jaunietis sāk saprast, ka prasme strādāt ar avotiem nepieciešama ne vien

vēsturniekiem, bet arī jebkuram cilvēkam, lai spētu kritiski uztvert informāciju. Svarīgi tas ir arī tāpēc, ka atklājot atmiņas par savu jaunību, mūsdienu tīneidžeriem rodas apziņa par to, kāda jaunība ir bijusi šai pēckara paaudzei, par ko sapņots toreiz.

Tāpēc svarīgākais secinājums ir nepieciešamība iesaistīt pašus jauniešus vēstures pētīšanā.

Tieši tas ļaus viņiem ne vien izprast nesenos notikumus, bet pavisam savādāk izvērtēt jebkurus vēsturiskus faktus, pastarpināti radot atbildību pret iepriekšējām paaudzēm, saikni ar tām, kā arī sapratni. Tādā veidā izstāstīta kāda cilvēka dzīve pārtop kultūras liecībā un atklāj veselu laikmetu. Tas būtiski veicina jauno cilvēku izpratni par vēstures gaitu kopumā un to, kā savulaik ir tapuši arī iepriekšējo gadsimtu vēsturisko notikumu avoti un no tiem izrietošie apraksti. Pašiem iesaistoties atmiņu vākšanas un apkopošanas procesā šodien, jaunieši iedziļinās jebkuras vēsturiskas informācijas vai apgalvojumu tapšanas ķēdē un apzinās, kā tā rodas un ko var iespaidot nākotnē.

Izmantotie avoti un literatūra

1. Bela, B. (2020). *Biogrāfiskā metode* <https://enciklopedija.lv/skirklis/1229-biogr%C4%81fisk%C4%81-metode>, sk. 04.04.2021.
2. Bleiere, D. (2020). *Vēstures zinātne*. <https://enciklopedija.lv/skirklis/91006-v%C4%93stures-zin%C4%81tne>, sk. 04.04.2021.
3. Borns, L. E., Ruso, F. N. (2001). *Psiholoģija 2. daļa*. Rīga: Raka. 60 lpp.
4. Eglīte, P., Strods, H. (2002). Lai atmiņās dokumentējam okupācijas laiku. *Latvijas Vēstnesis*. <https://www.vestnesis.lv/ta/id/61012>, sk. 02.04.2021.
5. Fivush, R. (2019). The Development of Autobiographical Memory. *Annual Review of Psychology*, 62, 559 – 582. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.121208.131702>
6. Greshko, M. (2019). *Human Memory: How We Make, Remember, and Forget Memories*. Retrieved 03.04.2021. <https://www.nationalgeographic.com/science/article/human-memory>
7. Skultans, V. (1998). *The Testimony of Lives. Narrative and Memory in Post-Soviet Latvia*. London; New York: Routledge. 260 p.
8. Thompson, P. (2000). *Voice of the Past: Oral History*. Oxford: Oxford University Press. 81 p.
9. Ulase, E. (2019). *Tematisks pasākums "Vēstures lappusēs ierakstīts pēckara kolhozu un sovhozu laiks – atmiņu kamolu šķetinot"* <https://rezeknesnovads.lv/iedzivotajiem/kalendars/tematisks-pasakums-vestures-lappuses-ierakstits-peckara-kolhozu-un-sovhozu-laiks-atminu-kamolu-sketinot/>, sk. 04.04.2021.
10. Zellis, K. (2019). *Mutvārdu vēsture avotu kritikas skatījumā*. <https://dSPACE.lu.lv/dSPACE/bitstream/handle/7/46444/Zellis.pdf?sequence=7&isAllowed=y>, sk.05.04.2021.
11. Zlotnik, G., Vansintjan, A. (2019). Memory: An Extended Definition. *Frontiers in Psychology*, 10:2523. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02523>

Summary

The reason for writing this article is related to RTA student S. Sprudzāns on google.com 2020 conduct a survey on memories of life in the LSSR, which was attended by 72 respondents - young people of the city of Ludza - and which revealed the confidence of these young people in the sources of memories. Respondents indicated that they trust parents, grandparents, relatives, acquaintances and experts, etc. the most, but teachers the least! Therefore, there was an interest in finding out how memory testimonies reveal historical events to young people and how an understanding of the Soviet era helps. This situation reveals why the testimonies of memories play an important role, even in the understanding of recent historical issues. Nowadays, when talking about Soviet times in the public space, one should be aware that it is possible to use a wide range of oral history sources, specific people's memories, autobiographies, life stories, etc. evidence. In the information and technology age, memory as knowledge and experience acquired during a person's whole life, development process, identity is confronted with a large amount of information, which is selected because it forms the cognition of each individual. The young person is beginning to understand that the ability to work with sources is necessary not only for historians, but also for any person to be able to critically perceive information. This is also important because by revealing memories of one's youth, today's teenagers become aware of what youth this post war generation has been dreaming of at the time. Therefore, the most important conclusion is the need to involve young people themselves in the study of history!